

Ilma Rakusa • Magány pergő errel

Ilma Rakusa

MAGÁNY PERGŐ ERREL

Elbeszélések

Fordította Márton László és Tatár Sándor

BOOKART, 2023

A fordítás alapjául szolgáló kiadás:
Ilma Rakusa: *Einsamkeit mit rollendem „r“*
Erzählungen
© Literaturverlag Droschl, Graz–Wien, 2014

ISBN 978-606-8994-69-7

© Márton László, 2023
© Tatár Sándor, 2023
© Bookart, 2023

Katica

Katica hegedült, cigányosan húzta; magyarok gyereke volt. A pusztán nőtt fel, ahol a föld egy tányér, és fölötte az ég felfoghatatlanul messze van. Az ilyen teret csak akkor van esélyed elviselni, ha énekléssel védekezel ellenük. De akkor is nehéz. A házak a földhöz lapulnak, a marhacsordák összeolvadnak a horizonttal, az ember: pont a tájban. Egyetlen pont, nem több. Belőled meg mi lesz? Beleénekelisz a szélbe; elfúj mindent. A szél ellen énekelisz, de voltaképpen miért is? Azért énekelisz, hogy érezd, hogy vagy, és mert olyan messzire vezetnek az utak. Így vagy a saját magad társasága. Van az a dal a szomorú vasárnapról meg a debreceni utazásról pulykakakas-vásárlás céljából, van a kék szemekről szóló dal meg a folyóban tükröződő búcsúról szóló. Katica mindet ismerte, és hol egyedül énekelte őket, hol a hegedűjével együtt. Olykor azt gondolta, hogy hallgatják őt a csillagok.

A városban másmilyen volt az elveszettség. Hangya módra nyüzsögtek az emberek, az összetéveszthetőség hasonlóak voltak, és mind siettek. Ki törődik vele, hogy mit csinálisz, mit nem. Az ég a legkevésbé sem – hol van már az ég!

Pár négyzetméteres albérleti szoba; sötét és hideg. De hegedűórák a professzornál; gyorsuljon, ügyesedjen a kéz. Katica elhagyta a faluját, hogy képeztesse magát.

„Tudod, a zeném... Nagy terveim voltak.” Tiszta, csillogos éjjeleken megfogható elhatározások, amikor bevered a fejed az égboltba. De azután. Húzd be. Kicsi vagy; kisebb, mint kéne.

Dicséret nem sok jutott, ezt hamar érzékelte, pedig gyakorolt, gyakorolt, míg csak ki nem sebesedtek az ujjbegyei. Mit szólna ehhez a mamika, aki olyan nehezen engedte el őt. El a pusztaból, a városi rengetegbe. „Szívem koszorút fon virágból, de hol marad a tánc, hol...” Ez a kiábrándító kijózanodás.

Ha már sehogy sem bírta tovább, Katica kiült a szabadba játszani. A régi dalokat. A járókelőknek tetszett.

Így ismerte meg Dórát. Dóra is énekelt és hegedült. Nemsokára együtt játszottak; nemcsak népdalokat, Bartók-darabokat is; élvezték. Otthon gyakoroltak, odakint előadták. „Egy kis sikerélmény.” És: „Kedveltük egymást.” Ahelyett, hogy az otthoni ég görbületét gyalogná, Katica most az árkádok fedezékéből az eső ferde szálait figyelte. „De előbb-utóbb aztán csak fölkerelkedünk, és jól elázott fejjel érkezünk meg hozzám. Így ment ez.”

Vannak egyszerű és vannak összeadóó vágyak. Katica és Dóra egyetértésben fogták magukat ugyanabba az igába; együtt több telt tőlük. Duójátékuk tökéletesedett, a professzor is dicsérte. És a koromtól megfeketült házak a Keleti pályaudvar mögött egyszerűen barátságosabb arcukat mutatták, és elviselhetőbb lett a kofák perlekedése.

Magyar induló, Siratóéneke, Gúnydal, Burleszk, Menyasszonybúcsúztató, Szúnyogtánc, Menuetto, Prelúdium és kánon, Bölcsődal, Scherzo, Rondo. Huszonnégy duó; volt mit gyakorolniuk. Mígnem Dóra fájlalni kezdte a bal karját

és szünetet kellett tartania. Katica Adyt olvasott föl neki, mert Dóra ezt kívánta; Adyt és senki mást. „Holnap majd újra jövök, érkezem, / Most a hajnal vad szagát érzem. / Bús Budapest, száguldj, rohanj tovább, / Szedd össze a jövő éj zálogát, / Holnap majd újra jövök, érkezem.” Dóra szerette a kopogós ritmusokat. És Katica más strófákra is emlékezett: „Csönd van. A dudva, a muhar, / A gaz lehúz, altat, befed / S egy kacagó szél suhan el / A nagy Ugar felett.”

Derűs ez nem volt éppen. De mi volt derűs magyarföldön? Dóra arról álmodozott, hogy elmegy innen, legalább is valamennyi időre. Katica nem tudta elképzelni, hogy cserbenhagyja a „magyar ugar”-t. Később azután mégis.

Levizsgázott, több mint kielégítően: egyenesnek ígérkező útja volt a diplomáig. Dóra unszolta: most kell kiszállni egy időre. Hegedűszóba burkoljuk a fáradt nyugati aszfaltot.

És a pénz? Igen, a pénz.

Dórának volt valamennyije otthonról („kapok még”), Katica mamikára gondolt és a fejét rázta.

Szóval nem? Akkor...

Valamelyiküket cserben kell hagynia. Mamikát vagy Dórát, Dórát vagy mamikát. Katica rosszul volt ettől a választási kényszertől; belebetegedett. Vonatokat szalasztott el lázasan, elhagyatott peronokon loholt át, kezében a hegedűjével. Verejtékben úszva ébredt és tanácstalanul.

Dóra megsajnálta. Főzött Katicának, „nehogy még rosszabbul legyen”. És amikor Katica fölkiáltott, hogy „Halszagot érzek!”, elkezdődött a javulás. És tartott is, egészen addig, míg Katica vonatjegyet nem vett magának. Hogy odaát, hetedhét országon és a hét törpén túl, a mesék Óperenciás-tengerén túl hegedüljön, és szeljen magának egy darabkát a boldogságból.

Én egy aluljáróban ismertem meg a két lányt. Egyikük sötét hajú, a másik szőke, de mint akik egyek, amikor muzsikálnak. Lélegzetvétel, vonóvezetés, intonáció, arckifejezés – minden teljességgel összehangolva, mintha ők is, a hegedűik is egyetlen fából lennének faragva. A körükjük gyűltek lenyűgözve hallgatták a játékukat – megszólitottam őket. Igen, mondták, vándorolnak, hogy tapasztalatokat gyűjtsenek. „Van benne egy kis kalandvágó is.” Nevetés. És már föl is csendült egy cigánytánc.

Amikor véletlenül újra találkoztunk, meghívtam őket egy kávézóba. Óvatosan tették le a hegedűtokjaikat a székekük mellé, úgy, hogy hozzáérjen az egyik lábuk. Minden vagyonuk a két hegedű volt. Katica keveset beszélt, erős akcentussal, s egyszer aztán a kelet-magyarországi faluról kezdett beszélni, amely hiányzik neki. A kezével mutatta, milyen az alföld – sík, mint ez az asztal. Bartókország, cigányország, magyar puszta; „csak azért vagyunk ott, hogy vágyakozzunk”. Dóra másra terelte a szót. Most itt vannak, mondta, és meg vannak lepve attól, hogy milyen barátságosak az emberek. Ekkora nyíltságra nem számítottak. Katica rábólintott, és a forró csokoládéját kavargatta.

Két héttel később egyedül, Dóra nélkül láttam őt játszani egy utcasarkon. Mi történt? Katica megszakította a játékát, és úgy ragadta meg a kezem, mint aki kapaszkodót keres. Dórának újabban folyton fáj a karja; „tegnap elutazott”. Katica kétségbeesetten nézett rám. Spontán elhívtam magamhoz; eljött velem. Főztem teát és egy tányér spagettit. Katica sugárzott. „Szeretem az ártatlan spagettit.” (Vajon van bűnös spagetti is?)

Igen, úgy döntött, marad még egy kicsit, akar egy kis pénzt keresni, magának és mamikának. De boldognak nem látszott.

Amikor pár nap múlva fölcsöngetett valaki a kaputelefonon, az volt az első gondolatom: Katica. Ő volt. A hegedűjével és egy nagy táskával, mint aki be akar költözni hozzám. Átöletem. Csendesen sírni kezdett a vállamon. Annyit megértettem, hogy egyedül érzi magát és fáradt, többet nem nagyon. Hívtam, hogy maradjon nálam; egy darabig.

Macskatalpakon közlekedett a lakásban és segített, amiben csak tudott. Nemsokára mondtam neki, hogy hegedüljön csak, és énekeljen. Mint aki otthon van. Ó, igen. Így tanultam meg magyar gyerekdalokat, a páratlan ütemeket, a szeszélyesen indázó melódiák bizsergetését, amelyek Katica nélkül soha nem hangzottak volna föl a falak között. És a csárdás lépéseit.

Katica kivirult és megeredt a szava. Először töredékesen mesélt, aztán egyre összefüggőbben. Az alföld marhagulyáiról, a gémeskutakról. „Ha kurjant a csordás, viszsza kiáltasz neki. Olyan tiszta a levegő, hogy messzire elhallatszik.” Újra meg újra: levegő, ég, hangok, csillagok. És az állatok, mindenütt. A neve is egy állatkáéra emlékeztet; a katicabogár nem más, mint *Marienkäfer*. Szerencsét hoz!

Nevettünk. Ő kissé visszafogottan.

Ha félresöpörte a homlokából a hajrojtokat, tizenhétnek nézett ki. De huszonkét éves volt, és elragadó jelenség a járomcsontjával. Csak leheletnyit volt darabos, épp csak egy csipetnyit parasztos. Kíváncsi volt a tekintete. Folyton mozgásban volt a keze. Nem kérdeztem, hogy van-e barátja. De azt igen, hogy hogyan képzelel a jövőjét.

Diploma, mondta, azután talán bejutok a zenekarba. Pénzt kell keresnie. „Muszáj.” És Dórának nem? „Dórának van ideje.”

Katica Dóra miatt jött külföldre. Dóra nélkül nincs maradása. „Ikreket nem jó elválasztani.” De egy pár Adidas cipőt még akar magának venni, mamikának meg egy vattázott dzsekit, téle.

Nemsokára már együtt énekelünk. „Az a szép, az a szép, akinek a szeme kék...” Örültek a falaim. Kék magyar szemekről még sosem hallottak.

Asztalhoz ültünk: „ártatlan spagetti”, egy pohár vörösbor, aztán zene; ebben a sorrendben. Egyszer pedig benézett egy magyar ismerős; „hadd hallgassa ő is”. Katica elemében volt, olyan átéléssel énekel és húzta, hogy mindnyájunkat magával ragadott. Szó sem lehetett arról, hogy csupán hallgassuk.

Katica.

És ha itt maradna, és itt fejezné be a zenei képzését?
„Isten őrizze. Belepusztulok a honvágyba.”

Nem tartóztattam. Egy hét múlva fölszállt a budapesti vonatra. A hegedűjével és két táskával; segítettem neki behurcolkodni a fülkébe. Hosszan integettünk. A tőlem kapott piros pulóvere vele integetett.

Az eszem fölfogta – Adieu, Marienkäfer! –, de a láb nem akart megnyugodni; csárdásütemre topogott, mindenféle ritmus rángott benne. Azután bekapcsolódott a nyelv is, az ének. A test nem egykönnyen felejt. Nem tudja áthangszerelni az értelem.

Katica eltűnt; akárha örökre. Ősz volt, az aluljárókban mások játszottak. Nem volt kedvem hallgatni őket. Passacagliák, blues, orosz katonadalok.

Vannak villámfény-pillanatok, amelyek, akár egy váratlan csók, érzéseket kavarnak föl és elevenre gyújtják az emlékeket. A villamoson ültem, amikor egyszer csak

megütötték a fülemet Katica dalai. November, meglehetősen reménytelenség a levegőben, és akkor hirtelen ez. Cigányos külsejű volt a férfi, szívvel játszott, bár távolról sem olyan mesterien, mint a katicabogár. De én már izzottam, izzottam. Tetőtől talpig. Őt megállóig tartott az átváltozás. Mert mi más lett volna ez a megbűvöltség, amely kiléptet magadból, elragad, és egymáshoz rántja az emlékeket és a mostot? Gyors egymásutánban perregtek előttem a képek: tehének és birkák és pásztorok és bikák, a puszta állatai és bölcsők és falusi táncterek. Hallva láttam és látva hallottam. Lökést éreztem, valamilyen erőét, amely szelíd melankóliával kapcsolódott össze. De most őszintén: micsoda pillanat! Fölfoghatatlan. Ahogyan átvette az uralmat a napjaim felett.

Rossz a kedved? Énekelj ki belőle magadat katicásan. Szépen moll-hangnemben, mert ugyan ki kényszerít, hogy dúrban szállj szembe a rossz hangulattal? Nehéz és nyomasztó az alföld, ha tetszik, túlvilági vidék, de a láb bizsereg, mihelyt a hegedű levetkőzi ártatlanságát. Szabad szemhatár; csak nekiindulni és menni!

A kocsi gurul, senki nem pirul, senki.

Ez lett az ábécém, a „minden reggeli arénám”, újjászületve éltem, legyőzhetetlenül úton, egyik végtől a másikig.

És ő, Katica? Ő is megváltozott vajon?

A levélszekrényben egy levél, a feladó nevét olvasva dörgölöd a szemedet. Mennyi idő telt el azóta?

A zsinórirással írt sorokban diplomáról van szó és a rádiózenekarnál betöltött állásról. Dóra is ott játszik, Dóra is. „És van egy barátom, Gyuri; csellista. Sokat vagyunk együtt, lehet, hogy összeházasodunk. Hiszen már

huszonnégy éves vagyok.” Mamika jól van, a macska is, a méhkas is rendben van, csak Burkus, a házőrző kutya múlt ki. „Itt most éjszaka van. Hallom az esőt; magában beszél.”

Én is hallottam esőt, vad felhőszakadást, ahogy verte az aszfaltot. Majdnem olyan volt, mint a zene.

Pár hónappal később az Andrássy úton álltam, szakadt az eső. Kormos homlokzatok, ívlámpák; a sugárút csak halványan emlékeztetett Párizsra. A Király utcában beültem egy sűrű párába burkolt vendéglőbe, és marhagulyást ettem. A szomszéd asztalnál, ahol zsírkarikák úsztak a leves felszínén, olaszul beszéltek. A közelben zsidó könyvesbolt, csak gombnyomással nyitható az ajtaja. Az atrocitások miatt, mondta fojtott hangon az eladónő. Kettőnkön kívül senki nem volt az üzletben. A szemközti kis park unalmat árasztott, egy magas kapu mögötti zöldségszűzről szegényesség rítt le. Nem tudom, miért és honnan támadt akkor a gondolatom: Lázár büntetése. Melyik Lázáré? Hiszen a bibliait föl-támasztották. Volt egy másik, aki valamiképpen áldozat lett, és aki csak várta a kegyelmet? Kődös, borongós volt Budapest; nem sokat tudott hozzátenni a zsinagóga tornyainak aranya. A zsinagóga mellett a meggyilkolt zsidók emlékműve. Számok és nevek, a felejtés ellenében. Fáztam.

Átmenni egy meleg kávéházba? Vagy mégis inkább csavarogni graffitik (olvashatatlanok) és hajszoltan siető emberek (eső, szél) mellett elhaladva? Egy körfolyosós udvarban csend volt. Egy öregember csoszogott elő, mustrálgatott, fölajánlotta a segítségét. Beszéltem valamenyire németül; mielőtt eltűnt volna egy ecetfa mögött, napsütést kívánt.

Az este sugárzó napja Katica volt. Sugárzott; a vörös ruhájában, hajában egy csinos csattal. Dórát nem hozta el, de Gyurit, a hórihorgas Gyurit igen, akinek hatalmasnak láttam a kezeit. Amíg álltam a kézszorítását, elképzelttem, ahogy ez a két kéz sisak módjára Katica fejére simul. A csellón biztosan csodát műveltek ezek a kezek.

Halló!

Igen, pár rófnyi idő eltelt azóta, bólintott Katica. „Akkoriban nem éreztem valami primán magam.” Épp nem volt nála a hegedűje. Izgatottan, egymás szavába vágva beszélünk. Hiányzott a zene lüktető ritmusa.

Budapest? Szerinte varázsvessző. „Szerinted nem?” Gyuri végigsimított Katica arcán. „Ahogy vesszük.” Katica magabiztosan ült ott, mint akit dicsfény övez. Az én emlékeimben nem ilyen fényesnek maradt meg. Egy-szerre nem illettek össze a képek.

„Az Opera; el kell menned”, tanácsolta. „És föl a Várba. És Szentendrére.”

Nehéz-parasztos íze volt a székelgyulásnak.

Mi a helyzet Bartókkal, érdeklődtem. Dóránál lyukadtunk ki.

„Az utcán már nem játszunk, annak vége. De duókat játszunk továbbra is; rádiófelvételt tervezünk.” Átvillant rajtam a csengő sztaniolgolyócskák képe.

Huszonnégy miniatűr a reggeli fényben.

Akkor hát!

Úgy beszélt, mint aki valami felpörgetőszert vett be. Fájdalmasan gyorsan. Gyuri pedig az ujjait ropogtatta.

Annak idején készült fotókat mutattam Katicának. „Ez én vagyok? Ilyen sápadtlila?” gyengéden, csodálkozva nézett. Gyuri nem kommentálta a képeket. Talán azt gondolta: „Ha lejárt a lemez, akkor lejárt; kész.”

Nem akarok-e zenét, valami zenés helyre menni, kérdezte Katica. Ez volt ő, az én Katicám; bizseregtek a lábai, eső ide vagy oda. Lelkesen igent mondtam.

Nem valami kávéfőző- és zenegépes bárba, palackzászlóaljakkal és a törpepincsijeikkel betérő lányokkal, Isten őrizz. Barátságos volt a vendéglő, két zenész gondoskodott a hangulatról: hegedűs és cimbalmos. Vörösbort rendeltünk, a vendéglő hátsó részében három pár ropta. Csárdás!

Közelebb jött a hegedűs csillogó mellénye. Lehajolt Katica vörös ruhájához. Rövid sugdolózás. És már fel is csendült: „Az a szép, az a szép...” Katica a fejét ingatva együtt énekelt a hegedűvel. Nekem könnyeket csalt a szemembe a pillanat. Tiszták, panaszosak és alföld-tágasak voltak a hangok. És a cimbalom mélabúsan frazírozta a szerelmet a szemek kékjétől ... hová is? Földöntúli partokig.

Meghatottság, mi az? És mi az a metafizikai készítés? Ránéztem Katicára, ahogyan izzott az arca. Az enyém belülről tüzelt.

Gyuri elindult cigarettautomatát keresni. Fekete pulóver, sneaker, ujjnyi hosszúra nyírt haj.

„Szereted?”

Katica habozott egy pillanatig, meglepetten. „Azt hiszem, igen... Korábban azt hittem, hogy csak mamikát szeretem. Meg a csillagokat, meg a Jóistent.”

„Meg a zenét, meg Dórát, meg az állatokat”, egészítettem ki.

Bólintott.

Vonta, szívta valami, föl, föl, oda, ahol elveszik az ember. Ugyanígy voltam én is. Éreztem, hogy Katica az önelvesztésben képzelet el a boldogságot. Virág, nincs határa,

nem köti televény, nyitott a messzeségre, virág, légáramlat. Finom fény sugárzott Katicából, mialatt néztem. Nekem így tűnt. Szó sincs róla, hogy víziókat akarnék barkácsolni; történjen, ami történik.

Táncoltunk. Körben forogtunk, topogtunk. A hegedű fölébe emelkedett a felkavaró valóságnak, annak, hogy itt embereket gyilkoltak, deportáltak, hogy lázadás és rombolás volt, és hogy mégis, mégis megy tovább az élet.

Ki mondhatja meg, mi számít normálisnak?

Katica hagyta magát sodortatni ezen az estén. Szép volt és fürge; tüzes pillantások követték. A hangjában kerestem menedéket. És éjfél után fölsegítettem rá a pelerinjét.

Már nem esett. Fölöttünk az ég vállszalagja; feketén és súlyosan hömpölygött a folyó.

Egy téli napon hirtelen elment az áram. Épp a szárnyasztár módjára kinyitható teakfa szekrényem előtt térdeltem; egy üvegcsét akartam elővenni a kivilágított belsejéből – ekkor kialudtak a lámpácskák. Órákra sötét lett. Semmi hűtőszekrény-zümmögés, semmi fűtéses, semmi. Várakozás a megváltó világosságra. És közben egyszer csak egy telefon. Tessék, kicsoda? Dóra. Katica Dórája, mintha az égből pottyant volna. Itt van a közelben; meglátogatna. Persze, örülök. Magas, karcsú, magasan záródó szürke ruhában; ez Dóra, Munkácsy Dóra. Beleborzol az ujjjaival a hajába, tanácstalanul pillant ide-oda. „Milyen rég nem láttuk egymást.” Óvatos vagyok, semmi kihívót nem mondok neki. Alakul, ahogy alakul. Vendégem arcának alsó fele merev, de azért megpróbálkozik egy mosollyal. Dóra!

„Katicáról szeretnék neked mesélni.” Zavartan kaparászik a lábával. „Az embernek vannak álmai, tervei, hisz valamiben... Gyurit nem szenvedhettem, zavart, féltékeny voltam. De Katica hozzám ment. Nagy felhajtás, lagzi, falun, fehér fátyolos menyasszony, rengeteg ünneplő. Én is ott voltam. Soha máskor nem szédültem annyira tánc közben... Katica boldogan tipegett, csókokat, virágokat, bonbont dobált... Úgy látszott, minden rendben van... De mamika nemsokára beteg lett. Katica hazautazott hozzá. És aztán folytonosan ingázott. Marta, emésztette az aggodalom. A nyugtalanság. Szabadságoltatta magát a zenekarnál. Gyuri elviselte, egy darabig. Azután szemrehányásokat tett neki. Katica elhagyatottnak érezte magát. Én támogattam, amennyire tudtam. És ha fölhozná Budapestre mamikát? Erről hallani sem akart; Budapestet még ő is idegennek érezte. Egy év múlt, va Gyuri elköltözött; elege lett. Katica ápolja az anyját; egészen lefogyott... Folyton imákat mormol; ilyen alföldi lélek... Nem igazodik el rajta az ember. Segítő kezet nyújtasz neki – és görbén néz rád. Csak legalább a zene ne apadjon el...”

Az én katicabogaram veszélyben volt. Egy más típusú elveszettség fenyegette, akár egy szétzilált mondat-szerkezet.

Dórára néztem. „Ébreszd fel. A hegedűvel. Játsszátok együtt, játsszátok el mind a huszonnégyet és még többet.”

„Igen, már a nyomában vagyok... De olyan, mintha valami orákulumra várna.”

Orákulumra?

„Valami kinyilatkoztatásra; nem tudom... Hogy hogyan lesz mamikával, és egyáltalán.”

„Meg tudod csinálni”, mondtam Dórának. „Te mész elől, Katica követ téged.”

Nem racionális rezgések voltak ezek; ez a meggyőződésem volt.

Átöleltem Dórákat.

„Ha rajtam múlna, ha nem cikázna olyan kiszámíthatatlanul az élet...”

Várakozóan néztem rá.

„Ha mindjárt kiszámíthatatlan is – meg tudod csinálni.”

Így váltunk el, mindenben egyetértve.

Álmomban láttam Katica fekete, szárnyas haját, a falu mögötti szilváskertet. Azt gondoltam: mindennek újra kell kezdődnie vagy örömtelien kell folytatódnia. Hiszen Katica nem szűnt meg énekelni.

Fordította Tatár Sándor

Maurice

Tizenöt éves volt, amikor először találkoztunk, mondjuk, tizenöt. Abszolúte a legjobb síelő. Ahogyan leszlamozott a meredek pályán, minden tekintetet magára vont; az enyémet is. Egy fekete vonás, amely tökéletes cikcakkban száguld le a völgybe, ez volt Maurice. S ne felejtjük el a piros bojtos sapkáját.

Mindig egyedül siklott le. Sem egymás nyomában, sem szinkronban; semmi integetés, semmi cseverészás. Úgy síelt, mintha azt kapta volna feladatul, hogy tökéletesítse magát a könnyedség művészetében. Nap mint nap, ha esik, ha fúj. Oktató nélkül gyakorolta a maga sí-zenjét, amely soha nem látszott gyakorlásnak. Repült lefelé a lejtőn, összpontosítva, elegánsan és hallgatagon. Aztán megint vissza a lifthez, és megint. A terep ismerte őt, ahogyan ő ismerte a terepet. Ott egy bukkanó, itt egy alattomos kő.

Ehhez képest az én elszánt igyekezetem. A meredek lejtőtől kicsikart nagy ívű kanyarjaim. Én jártam a síiskolába, az utolsó előtti osztályba, szenvedélyes becsvággyal. Nem egyszerűen úgy akartam legyőzni a nehézségeket, ahogy sikerül, hanem elegánsan. Csakhogy ennek még sok híja volt. Maurice-t elnézve kezdett elfogni a csüggedés. Soha nem fogom elérni az ő szintjét. Túl rövid volt edzési időszaknak a két hét téli szünidő. Ezenkívül félős típus is voltam.

Viszont ha sikerült valami, boldognak éreztem magam. És ő mit érzett vajon? Finom, olívaárnyalatú arca a sötét szemeivel vajmi keveset árult el. Messziről melanholikusnak és titokzatosnak láttam.

A síliftnél ismerkedtünk meg, futólag. Fölemelte a leejtett kesztyűmet. Egy gesztus és az első mondat. Sokkal nem is jutottunk tovább. Maurice-nak megvolt az a képessége, hogy egy szempillantás alatt fölszívódjon. Az egyik pillanatban még ott van valahol, a másikban már nyoma sincs. Hiába kutattam mindenütt a tekintetemmel a piros bojtos sapkát.

Végül egészen váratlanul történt meg. Épp a léceimet csatoltam le – már kezdett sötétedni, amikor Maurice fölbukkant mellettem és rám köszönt. Visszaköszöntem. Takarékosan mérve a szavainkat vállunkra vettük a síléceinket, és hazaindultunk. Már égtek a lámpák az üzletekben és a cukrászdákban. Ahol a Bahnhofstraße elágazik, Maurice megállt és balra mutatott. Elváltak az útjaink. De nem egészen; miután vett egy nagy levegőt (lökd el magad a hallgatástól, ne légy gyáva), meghívott két nappal későbbre, teára. „Nálam, négykor.” Bólintottam. És a cím? Bahnhofstraße 43.; a ház előtt fog várni.

Aztán a várakozás, két napig. Az egeket ostromolta a türelmetlenségem.

Ahogy ígérte, ott állt az apartmanház előtt. Egészen feketében, a sapka pirosa nélkül, egy fekete tincs hullott az arcába. És fölkísért a harmadik emeletre. Az anyja és a nővére üdvözöltek odafönt, két magas termetű asszony, markáns arccal és égővörös hajjal; egymás tökéletes hasonmásai. Miközben Maurice egészen másként festett, mintha másik fészekaljából jött volna.

Elveszett herceg; ez jutott eszembe. De hol lehet az apja? Mielőtt összeleghedhettünk volna, teát és süteményt kaptunk.

Az asszonyok adtak az etikettre, ott tüsténkedtek körülöttünk. Míg Maurice fáradt pillantás kíséretében el nem küldte őket. Hagyjatok magunkra. Becsukták maguk után az ajtót, és a háttérben zszibongtak, hallhatóan, de láthatatlanul. Amikor Maurice valami francia zenét tett föl, elnémultak a kintről érkező hangok.

Az asszonyhadtest és az olívaszínű fiú; hogy passzolt ez össze? A fecsegő amazonok és a sítalpas csodagyerek, sehogy sem értettem. A nyelvet, amelyen társalogtak, meg végképp nem. De annyi baj legyen. Maurice ott ült mellettem, félelmetesen vonzóan. Nem zavartak a rejtélyei, csak maradjon mellettem és nézzen.

Nézett, bátortalanul, melegen és szomorúan, de nem úgy, mint aki vigasztalásra vágyik. Büszkeség volt a tartózkodásában – és szenvedély. Pontosan ez vonzott anynyira, a rejtett tűz. Váratlanul megfogta a kezem, s aztán el se eresztette. „Jour... amour... pour toujours...”, énekelte egy hang. Fogtuk egymás kezét, majd megcsókoltuk egymást.

Csak a csókokra emlékszem, meg arra, hogy milyen félelmetes forróság öntött el. Különös, egymásba folyó állapotok. Szikracsóvák. Valamikor elhallgatott a zene, valamikor kopogtak az ajtón. Vége. Lángolt a fülem. Fölriadva azt motyogtam, mennem kell.

Maurice lassan, nyugodtan fölsegítette a kabátomat. És a sapka? Azt a kabátzsebembe gyűrtem. Miközben a nők integettek, lementem a lépcsőn; Maurice velem jött. Odakint még egyszer, utoljára megcsókoltuk egymást; ragyogást láttam a szemében. Viszlát hamarosan!

Hazaérve a kezem jéghideg volt, a szívemben diadal-mámor.

Újra találkoztunk. Ismertem az utat, a házukat, a lakásajtajukat. Az asszonykolosszusokat, akik közül most csak a nővér fogadott. És tapintatosan el is tűnt. Teáztunk. S ekkor hirtelen egy elbeszélés törmelék-darabjai törtek föl Maurice-ból. Az apja már régen eltűnt. Még fotográfiák sincsenek róla. Sokszor költöztek. Ő magániskolákba járt, hol itt, hol ott. Közben a szünidőket a hegyekben tölti. „A síelés a kedvenc időtöltésem; olyankor nyugtom van és nyugodt vagyok.” Maurice! Töri a németet, enyhén nazális akcentussal. „Franciául és flamandul beszélek a legjobban, ez az anyanyelvem.” Így már értem, az égővörös asszonyok tehát flandriaiak; ezek a nagyon világos bőrű, sasorrú testőrnök ismerik a tengeri szelet. Hacsak nem ő, a törékeny, barna hajú védelmezi amazokat. Ő, a hallgatag, gyorsmozgású és regényes, amilyenek a világ ritmusából kiesettek valamennyien. Aztán egy titkos szót suttogott a számba, s a szó után a nyelv kereste a nyelvet, és minden jó volt, édes és tébolyult.

Kiestünk az időből. Egymáshoz hegesztett minket a meleg. Akárha álomban, derítettük föl egymás bőrét, szagát, ízét, a hasonlóságunkat. Igen hasonlítottunk; maguknak való barna hajúak, akik voltunk. Simán lehettem volna a nővére. Mit keresett mellette az a répa-vörös?

Fájdalmas volt az ébredés az álomból. Az ajtón túli zajok, a szoba világossága, a kihűlt tea. Annyi mindent szerettem volna még kérdezni tőle; nyelvhez simuló a nyelvvel. Finoman becsúsztatta a kezét a pulóverem kivágásába.

Viszlát hamarosan!

Amikor újra találkoztunk, sötétzöld sál volt rajtam. Sejtettem, hogy most sokáig nem fogjuk majd látni egymást. Az én szünidőm a végére járt, de Maurice, a mázlista, maradhatott még.

Megváltozott? Élettelibbnek láttam, érdeklődőbben tekintett a világba. Korábban fátyolos tekintete most tiszta és élénk volt.

„Barnaszem”, mondtam gyöngéden. „Maurice, chou-chou.” Lekattintotta a lámpát és megsókölt.

Arról fantáziáltunk, hogy együtt vagyunk. Valami tengerparton, egy robogón, egy hegyi kunyhóban. Szülői ellenőrzés nélkül. Addig képzeleltünk, míg le nem járt az időnk.

„Épp most, amikor megismerjük egymást”, mormolta.

„Érezd, hogy hiányzom, akkor nem maradunk le egymásról”, motyogtam. Bőgni szerettem volna.

Lilaízű volt a csókja, ibolyaízű, vagy csak én képzeltem így. Ott, a kereszteződésnél, ahol elváltak az útjaink, egy hideg februári estén.

Sokáig kotorászott a dzsekije zsebében, majd egy apró fafigurát előhúzva ezt mondta: „Ez a tiéd.”

A figura tudta mozgatni a végtagjait, fűrgén, hajlékonyan. Jó kis talizmán.

Én viszont a sötétzöld sálamat kötöttem Maurice nyakába. „Hadd lobogjon a szélben!”

Egyszer még viszontláttam őt, a következő évben. Nem írtunk egymásnak; bíztunk a pillanat, az életre keltő csókok hatalmában. Maurice ismét félszeg, finoman tartózkodó volt. „De hiszen ismerjük egymást, Maurice!” Megkönnyebbülten bólintott.

Életre akartam csókolni, szelíd erőszakkal. Éreztem, ő is mennyire akarja. De a körülmények összeesküdtek ellenünk. Maman és Claire (a nővér) mintha szándékosan tapintatlanul trappoltak volna föl-alá a lakásban, odakint viszont – az erdőben, a hóban – goromba hideg volt. Hová menjünk, hol lehet helyünk a várakozásainkkal?

Éhesen-vágyakozva simultunk össze, de nem akart megszületni a közelség, másmilyen ízük volt a csókoknak. Elfelejtettük a varázsszót? Szomorúság áradt el bennem, és, mintha ő is hasonlót érezne, Maurice vigasztalóan simította meg a fejemet. Nem tudtuk, hogyan tovább. És senki nem tudott segíteni rajtunk. „Viszlát hamarosan!”, vigasztaltuk egymást. De ebből nem lett semmi.

A piros bojtos sapka eltűnt. A faluban senki nem tudta, miért utazott el ilyen viharos sietséggel a család. És nem mutatkozott a következő és az azutáni évben sem. Beszéltek ezt-azt, ám ez a szóbeszéd zavaros és ellentmondásos volt. Semelyik változat nem volt hihető. Maurice nem került elő. Rettenetesen hiányzott. De végül föladtam.

Azután, sok év múlva egy, a véletlen elem sodorta nyom. Egy szőnyegboltban álltam, elmerülve a minták és színek szemlélésébe. Hófehér épp nem volt, de a piros minden árnyalata, a legélénkebb égővöröstől a legtompább mattvörösig. Hozzá prófétazöld bordúr; hihetetlen. Hogy meddig ácsorogtam ott, leginkább a boltos tudhatta, aki egy idő után odalépve hozzám diszkréten megszólított és további kincseket mutatott: nomádok szötte szőnyeget szaracén díszítőmotívumokkal, absztrakt állat- és emberalakok-

kal, jelzesszerű növényekkel, anatóliai imaszőnyegetek, szőnyegetek varázslatos meanderszalagokkal. Teával kínált, beszélgetni kezdtünk. Sokáig kelmékkal kereskedett, Antwerpenben. Ezt máig sem adta föl egészen, de szenvedélyesen a szőnyegetek szereti. „Értem”, mondtam, majd egészen váratlanul: „Nem találkozott Antwerpenben egy bizonyos Maurice Maertensszel?” Meglepődött. „Adrien Maertens fiára gondol?” Az apáról nem tudok semmit, de Maurice-t ismertem, mondtam, istenáldotta síelőtehetség; szó se róla, elég régen találkoztam vele. Erre a kereskedő, elnyújtva: „Igen, nyilván ő lesz az.” Éreztem, ahogy a fejembe tódul a vér. Ahogyan egy bojtos sapka pirosa tolaszik a kelim színei elé. „Nos”, kezdte az üzlet tulajdonosa, „Adrian Maertenst ismertem valamennyire; gazdag textilkereskedő volt, gyakran utazott Indiába. Már nem él.” És a fia? „Maurice, azt mondja? Igen, tiszta apja, csak üzleti érzék nélkül. Nem is próbálkozott soha komolyan a textilágazatban... Pénzüik volt, az anyja, azt hiszem, arisztokratalány volt. Ezt a Maurice-t nemigen érdekelték a kelmék, az emberek zárkózottnak ismerték... Szenvédélyes vitorlázó, azt mondják. Az anyja halála óta teljesen visszavonultan él.” Nagyot, nehezet nyeltem. Nem mintha sugárzó családapaként, cégtulajdonosként, világutazóként vagy nagy feltalálóként képzeltem volna el Maurice-t. De a belső szenvedélye – miért izzott és hamvadt el a tétlenségben?

Az üzlettulajdonos teát töltött és egy kekszet tett a pohár mellé. „Apák és fiúk; tudja, hogy van ez, van, amikor működik, van, amikor nem.”

Hirtelen az a gondolatom támadt, hogy nem kéne-e egyenesen Antwerpenbe utaznom a vágyott Anatólia helyett. De a tulajdonos pillantása magamhoz térített.

„Látja ott azt a dupla háromszöget? Egy csillagot adnak ki... És a lépcsőforma minták; szép, nem?”

S mennyire igaza volt. A színek és a formák világossága, a csomózott szabálytalanságok; mindez szép volt. S ahogyan a részek egészzé álltak össze, szigorú tervezés nélkül, az lenyűgözően szép. „Csoda”, hagytam helyben hangosan. Bólintott.

Égővörös örömtől átjártan búcsút vettem másik, régi-régi boldogságomtól, a bojtos sapkától, és viselőjétől, Maurice-től.

De mennyire, hogy meandermintákat siklott a hóba. Fehéreket, elképesztően fehéreket. És gyorsan.

Fordította Tatár Sándor

Marja

Mint akinek öt keze van, olyan gyors volt. Képes volt széleseben ebédet varázsolni az asztalra. Tojást szardelával és apróra vágott petrezselyemmel, spagettit erdész módra, narancsszörbetet. Csak úgy röpködtek a serpenyők, de nem csörömpöltek. A késecskék káposztát, répát, szalonnát aprítottak, Marja közben énekelt. Énekelt mosogatás közben, amikor a cipőjét fűzte, amikor kötött, foltozott, amikor fényesre pucolta a tükröt. Énekelt, ha zene szólt a rádióból, ahhoz igazodva, amit hallott. Beleénekel az erdőbe.

Marjának megpróbáltatásokkal teli gyermekora volt. „Tambóvban mindenki ivott. Apám is. Ivott, mert elege volt, mert a csontjaiba ivódva hordozta a háborút. Állat módjára viselkedett. Mit kellett szegény anyámnak kiállnia!” A kis Marja védelmezőleg odaállt az anyja elé. Ne smej!, ripakodott rá az apjára, ne merészeld... Összeszokott páros voltak ketten, de amikor az anyja szitkozódása sértő lett, Marja őt is leállította: Elég legyen, fejezd be! Húsz négyzetméteres panel, szüntelen civakodás, zengett a szamovár.

„Szaladtam a kerítések mentén. Nyáron pompáztak a virágok, és madarak röppentek ki villámsebessen a bokrokból. Tudod te, mi az a boldogság? Amikor egy citromlepke csapong egyenesen feléd.”

A mama búskomorságba esett, elhanyagolta a gyereket és a háztartást. „Nem került étel az asztalra, éhes voltam. Apa káromkodott.”

Marja iskolába járt, Marja bevásárolt, Marja főzött. Az anyja utánakiáltott az ágyból: Isten óvjon, kislányom! Ez hol segített, hol nem. „Elrabolták tőlem a gyerekkoromat.”

A mamának egyik nap folyamatosan kocogtak a fogai, három hét múlva meghalt a kórházban.

„Szívcském”, mondta a papa, „mindent rendbe fog kelleni hoznod.”

Tizenkét évesen rendbe hozni. Tizenhárom évesen rendbe hozni. Kikotorni a pénztárcából a legapróbb érméket is, saját kézimunkát árulni.

A mama anyja, a babuska, jó szívvel volt hozzá. De neki meg a feje nem volt tiszta. Kényszerképzetek és borzas-zilált haj.

„A papa, örökké idegesen, lassan halálra itta magát.”

Marja úgy érezte, kirántódik a lába alól a talaj. Jóreggelt gyanánt két döglött légy a reggelizőasztalon, pénz sehol, Babuska furcsa fejmozdulatai. Szentlélek, jövel!

Mindenfelől árgus szemekkel figyeltek a szomszédok. A tanárnő a Komszomolban látta a kiutat. Sport, közösségi aktivitások, erkölcsi nevelés.

Marja a kerítésekre könyökölve álmodozott, színekről, pillangókról, egy másik országról.

Nyavalyatorós vagyok?, kérdezte Babuska egy zúzó-dásra mutatva a karján. Szegény, szegény teremtés.

A papa félig eszméletlenül hevert a díványon.

A változások fényt és árnyékot vetnek előre.

Virágoztak a tambóvi almafák.

Amikor Marja egyik éjjel fölébredt, nem látott világos kontúrokat, de vad elszánást érzett arra, hogy fölkekedjék. Itt nem volt mit és miért nevetni, már régóta nem. Csak Polina segíthet rajta, a barátnője az iskolából.

Szaratov. Szaratov és elvégezni az ápolónőképzőt. Élt Szaratovban egy távoli rokon.

Az apja nem áldotta meg, de el sem átkozta. Pár rubelnyi bankjegyet nyomott a markába. Erre szükséged lesz.

Marja tizennyolc évesen hagyta el Tambóvot és költözött egy szaratovi kollégiumba. A Szovjetunió már nem létezett, helyette Orosz Föderáció volt.

A tanulás nem esett neheze. Az orvosi műszerekkel ügyesen bánt. S ami a főzést illeti, túltett valamennyi lakótársán. Gyertek, egyetek, de semmi részegeskedés!

Pault egy cukrászdában ismerte meg, egy elegáns helyen. Egy évfolyamtársnője hívta meg süteményre és forró csokoládéra. Paul a szomszéd asztaltól figyelte Marját, aztán később meg is szólította, tört oroszúggal. Kémia szakos cserediák, igen; Németországból. Marja csodálkozott, hogy lám, itt van az első külföldi az életben.

Aztán viszontlátták egymást itt-ott, a menzán, egy tejbárban. És hétfvégén egy folyóparti sétán. Paul többször Marjuskának szólította, ami meghatotta őt. A fiú gyöngéden nézett a világoskék szemével.

Csak plátóian, gondolta Marja, nem akarom átlépni az illendőség határait. Csakhogy Paula pillantva váratlan melegség hullám öntötte el.

A nyár előrehaladtával azután egyszerű pro lett a pro és kontrából.

Megcsókolták egymást; egy földrész voltak ketten, egy kis világzűzavar.

Ezüstösen domborodott a folyó háta. Éjszaka hullócsillagok húztak a föld felé mutató íveket.

Ha elmész, veled megyek.

Ígéret.

Év végével lejárt Paul ideje Szaratovban.

Marja borongósan caplatott a városban, duzzadt szemekkel. „Paul írt, de végtelen sokáig tartott, míg megjött a posta.” Hónapok múlva a kezében tarthatta Paul meghívólevelét. Egy fakó papírdarab, amely kaput nyit számára a szerelméhez és az egész világhoz. Terhes formalitásokat kellett elintézni, mogorva tisztviselőket keresni fel szürke hivatalokban. Azok az ábrázatok – félelmetes! De Marja bátor volt, mert a távolból Paul integetett.

Elutazása előtt pazar vacsorával kényeztette el lakótársait, amelyet órákig aprítgatott, ízesítgetett, gyúrt, csipkedett és sütögetett: volt borscs húsos piroggal, téztabatyuk tejföllel, sertéssült krumplival, csokoládétorta tejszínhabbal. Hajrá, Marja, te szerencsés! Scsasztlivogo putyi!

A vonat pontosan indult; hosszú szerelvény, Szaratov–Berlin. A kerekek kattogásának ütemére nyírfaligetek, szántóföldek és falvak suhantak el az ablak előtt, fény és árnyék játszott fogócskát, és Marja érezte, hogyan siklik ki a saját múltjából. Nem volt többé „a pufók”, a „piás pederaszt” lánya, a vinnyogó kislány, még csak a kerítést támasztó báméskodó sem volt immár. Vagy mégis? Ez lenne az, ami előbbre hajt?, kérdezte magától.

Képek hullottak szét és álltak újra össze. Levetette a cipőjét. Később a párnába fúrta a fejét. Egy halom virág vagyok, suttogta egy hang a fejében. Azután már nem hallgatott rá. Most a birkák voltak soron, az alvás.

Csak ne jöttek volna a határőrök; durva népség. Vakító elemlámpájukkal Marja arcába világítottak, ahogyan az ülések alá és minden részbe is bevilágítottak. A barátságatlan kalauznő némán asszisztált hozzá.

Határok, több is. Szürkülettől szürkületig.

Marján, amikor megérkezett, világos blúz volt, afölött kék kötött kabát. Így borult Paul nyakába.

„Akkor szerettük egymást először igazán és zavartalanul. Kettesben és ameddig jólesett.”

Már ez is elég lett volna. De ott volt az állatkert, a tavak, a Ku-Damm és a Charlottenburg-kastély; Paul mindent meg akart mutatni neki. Marja csodálkozott. Csodálkozott a tarka üzletek láttán, azon, hogy nincsenek lyukak a járdákon, hogy lépten-nyomon száguldó bicikliseket lát, és azon, hogy kocsmák, kocsmák és kocsmák szegélyezik az utcákat. Szent Szűzanya, de mennyi!

A főzést viszont rögtön a saját kezébe vette. Teljen csak benne öröme Paulnak.

Paulnak, akinek közben voltak teljesítendő kötelességei, és rendesen a pedálba taposott. Marja várt rá. Ínyencségekkel megrakott asztallal. Ez része volt a szeretésnek.

Paul barátai kedvelték őt, úgy hívták, „az aranykezü mandulaszemű”. A szimpátia kölcsönös volt, még ha Marja alig tudott is németül. Az ő nyelve az odaadással elkészített ételek voltak. És az asztal fölött dobált csókok.

A berlini ég elefántszürke volt, ha pedig úgy döntött, kék lesz, akkor esténként paradicsompiros színt öltött.

Marja tizennégy napig élesítette a tekintetét, hogy meglássa a város életlenségeit, azután elutazott.

Hogy kétszer visszatérjen.

Utolsó alkalommal maradt is.

Paul nem akarta, hogy visszamenjen. Ő pedig; ő már rég elbúcsúzott ott mindentől.

A folytatás? Összeházasodtak, kevéssel azután, hogy Paul megszerezte a diplomáját. Marja, a félig kiképzett ápolónő, háztartásokban segített ki. Főzött, gondozta, akit-amit kellett; nagyszerűen értett mindkettőhöz. Mindig fürgén, mindig figyelmesen, megfogta a munka végét. És ha senkit nem zavart vele, énekelt. Olykor honvágyat érzett a régi kerítések iránt. Olyankor S-Bahnra szállt, és a városon kívülre utazott. Megbámulta a konyhakerteket, a selymes réteket, és mozdulatlanra merevedett, amikor megpillantotta: a citromlepkét, vagy azt a másikat, amelyiknek pávaszemes foltok remegtek a meggypiros szárnyain.

Az én titkaim, így nevezte a zöldbe tett kirándulásait.

Én akkor ismertem meg, amikor a kapcsolatuk Paulal elérte a megállapodottságnak azt a fokát, amely a közömbösséggel határos. Egy pár voltak, annyira összezokottak, hogy az jutott eszembe: „Fülmosást nekik! Felrázni őket!” Nem mondtam ki, csak megfigyeltem, hogyan örködik Marja az otthon megszokott rendjén. Paul az ő aranyhalacsckája volt, szelíd, megbízható és elégedett. Legalábbis így festett, különösen amikor együtt ültek az asztalnál. A kerítéseit Marja megtartotta magának. Ahogyan azt is, hogy újabban eljárt az orosz könyvesboltba, ahol hihetetlen könyvekre lehetett bukanni: a szolovjecki kényszermunkatáborról, a sztálini tisztogatásokról, a Lubjanka börtöneiről. Senkivel nem osztotta meg ezt a „gyógyító sokk”-ot. Csak énekelni esett egyszeriben nehezebbé. Marja nem dohányzott,

Marja nem ivott, Marja olvasott. Mintha egy egész életet kéne bepótolnia. „Semmit nem tudtunk, a világon semmit.”

Paul sejtette ezeknek az olvasmányoknak a súlyát, és nem zaklatta kérdésekkel Marját.

Táncolni viszont lett volna kedve.

Táncolni, hazugság nélkül, gondolta Marja. Hazugság nélkül.

Elmentek a Clärchens Ballhausba, salsát, foxtrottot és egy kis tangót táncoltak. Marja tollpehelykönnyedséggel mozgott, és csodáló pillantásokat aratott. Tőlem is. Elő a cipőcskékkal, irány a táncparkett. Soha nem botlott meg, egyenesen tartotta a felsőtestét, enyhén hátrahajtotta a fejét. Természetes elegancia.

Bevallotta nekem, hogy élvezi. Ezt a könnyűséget, miközben Paul megforgatja, és nemcsak magáról érzi úgy, hogy lebeg, hanem az egész teremről. Szép a gondtalanság, és milyen ritka!

Nem, a táncban nem volt hazugság. Marja teste nem hazudott, és Paulé ugyanolyan becsületes volt, amilyen nehézkes. Sikerült nekik, hogy egy pár legyenek a táncparketten. Időről időre kitáncolni a valóságból. Pillangó módra.

Közvetlenül erre következett a Magadanon, a Norilszkon, a lágerekkel telehintett tundrán való tépelődés, de csak Marja számára. Marjuskát érdekelte Sztálin „döglött vasútja” a sarkkörnél, érdekelték a kazah pusztákra kényszerdeportált kozákok, kalmükök, csecsenek és oroszországi németek és a harmincas években tomboló elszánt feljelentési láz. „Semmit, de semmit nem tudtunk. Csupa forradalmi múzeumot látogattunk és hősi emlékművet csodáltunk meg, verkli módra fölmondtuk a leckét a haza győzelmeiről.”

Honvágó? Semmi. Illetve mégis; a tambóvi kerítések és almafák és a gyerekkori dűlőutak iránt.

Házasságuk ötödik évében Marja teherbe esett és többet volt otthon, mint addig. A táncolást szüneteltette. „Túl fűrgék ezek a lábak, ki tudja, hova nem vinnének.” Jobb nem letérni a megszokott útról.

Aznap, amikor elveszítette a gyermekét, egy maga varrta, borvörös filcruha volt Marján. Különös véletlen: a ruha színe és a vér színe. De az ürességnek, amelyet a veszteség nyomán érzett, nem volt színe, egyszerűen minden irányba kiterjedt, mohó hódítóvággyal. Üresség volt belül, üresség kívül, megkülönböztethetetlenül: a kábultság tompa köde.

Szegény Marja.

Paul igyekezett kivenni a felesége fejéből, hogy a sorsot vagy önmagát hibáztassa, vagy valami egyebet tegyen felelőssé a szerencsétlenségért, de nem volt foganatja a vizsgáztatásának. Marja okok után tapogatózott a színtelen ürességben. Vaktában elátkozta a méhét, hogy azután könnyekben törjön ki, mint egy ártatlan gyermek.

Csak lassan oszlott fel az üresség, a büntudat köde. Tavasz volt, amikor újra hallottam énekelni a madárkát. De a derű odavolt.

„Marja, gyere gyorsan, szükségem van rád.” És jött, mélyedést csinált a láztól forró fejemnek a párnán, teát főzött és gyógyszert hozott nekem a patikából. Ad-dig fojtogatott a köhögés, míg végül hánynom kellett. Tüdőgyulladás lett a dologból.

Újra és újra eljött. Meghallgatta az összevissza képzelgééseimet. Zavaros, mindenféle álmokból összebarkácsolt dolgok, ámbár kemény igazsággal. „Föl akartam ug-rani egy haladó vonatra, de a szívgörccstől nem tudtam...

Minden összezavarodott, és kiáltások körös-körül. Zuhánok; ledobtak a vágányokra. Narancsszínű hajnali csillag. Mozog. A vonat, az égbolt. Szakadozott a kép, de zene harsog a szaxofonokból. És a harisnyanadrágomba csorog a verejtékem.”

Marja ide-oda csapongott a lakásban, könnyűléptűen és kedvesen. Miközben teát töltött nekem, ezt mondta: „Olyannak látom az elmúlt életemet, mint egy előhívatlan film. Itt-ott szétfolyó, egy kis föld, egy kis fájdalom, foszforeszkáló tócsák, egy felröppenő lepke, máskülönb...”

Én valami zöld csóváról vagy zöld lángokról hadováltam. Azután nyilván elaludtam.

Marja ismét talpra állított. Arany keze volt, és volt egy harmadik szeme, amely a semmi ködében fejlődött ki, csodálatos módon. Egyszerre csak többet látott, mint én, előre látott később pontosan bekövetkező dolgokat. Ez gyakran őt magát is megijesztette. Csak Paul maradt nyugodt az utolsó pillanatig.

Babuska halála, a szomszéd bárányhimlője, az amerikai bevonulás Irakba; Marja harmadik szeme mindezen a közeledését látta, azt mondta: aztán, aztán és aztán. Csodálkozva saját retinájának ama képességén, hogy fölismerje a fölismerhetlent.

Csak a saját jövőjéről nem mondott soha semmit.

„Látni a mennyet, / el kell hogy menjek, / hogy égig nyúljak, / el kell hogy múljak, / élni szerelmet, / oda kell vágnom...”, dúdolta a saját maga költötte dalocskát Marja. Élet, vágy, kérdőjel.

Terhes nem lett többé. Ez aggasztotta. Szeretett volna egy gyerekecskét, szeretne volna ringatni, becézni, babusgatni, kényeztetni, füveket, virágokat és madarakat

mutatni neki – és sárga pillangókat. Egy Szonyecskáról vagy Vladikról álmodozott; altatómesékből már megvolt a készlete. Csak orosz mesék jöhettek szóba, a világszép Vaszilisszáról és a hattyúról, a butácska Ivánról, aki legyőzött minden királyfit, Baba Jagáról, a boszorkányról, aki egy tyúklábakon álló házikóban főzött ki mindenféle gonosz tervet. „Ez csak természetes, hát hogy is lehetnék hűtlen az anyanyelvemhez.”

A berlini oroszoktól távol tartotta magát. „Nézd meg, micsoda bundákban járnak... A csórok viszont durvák és műveletlenek.”

Marja fejlődött a tangóban, finom vacsorákkal kényeztette az ő Paulját, gondjukat viselte az egyedülállóknak, s a barátainak a szeméből kiolvasta a kívánságait. Tudom, miről beszélek. Míg azután egy napon el nem határozta, hogy messzi útra indul. „Indiába megyek”, mondta, „a Gangesz szegényeihez.” Hirtelen jött és egykettőre sziklaszilárd volt az elhatározása, még mielőtt bárki bármit fölhozhatott volna az utazás ellen.

Kezében a Benaresbe szóló repülőjeggyel sétára hívtott a Charlottenburg-kastély parkjába. Ragyogott a szeme a kalandvágtyól. „Mit szólsz”, mondta hetykén, „világgá megy a tambóvi csitri.” Aztán komolyan: „Meg kell változtatnunk az életünket vagy nem?” Soha nem volt jellemző rá a habozás, de most vajon még radikálisabb lépésre készült? Megragadtam a karját, mintha vissza akarnám tartani. „Jól van, na”, mondta, „nem kell aggódnod.” S azután beszélt mindenféléről, csak a lényegről nem. Föl lettem világosítva egy kekiszínű nyári kalapról, a muskátlíkról a tetőkertben és egy öregember lassú és bizonytalan járásáról, akit alkalmanként Friedenau-ban gondozott. Nabokov Szólj, emlékezetéről pedig ezt

mondta: „Végre fölfedeztem a gyermekkor rózsafelhőit, az egész poszméh- és pillangóvarázslatot.” „Mindennek ellenére szerencsefi”-nak nevezte Nabokovot.

Amikor két nap múlva csörgött az ébresztőóráam, tudtam, hogy Marja már elment. Ellebegett innen a levegőben, legalábbis egy időre. Nekem nem közvetített semmilyen harmadik szem képeket arról, hol jár, hogy visszaintegett-e, hol és mikor. Hiányzott, hiányzott a vigasztaló énekelgetése. Térképek fölé hajolva követtem a Gangesz folyását. Amikor Varanasihoz ért az ujjam, rajzoltam egy kört. Hallottam, minden és mindenki a folyóban fürdik, emberek, tehenek, szakállas szentek, itt szórják szét a halottak hamvait is, ha nem bízzák őket csónakokban, fehér leplekbe burkolva, a folyó sodrára.

Örömtelenül teltek a napok. Határidő-szorításban egy cikken dolgoztam, több nekifutásban; sehogy sem akart formát ölteni. Indiai melegről szó sem volt; hideg, még hidegebb, esős.

Marja három hét múlva sem jött haza. Fölhívtam Pault. Tanácstalan volt. Marja egyszer telefonált neki, de azóta egyszer sem. Azon a számon pedig, amelyet megadott Paulnak, senki nem veszi fel. Megkezdődött a keresés. Nyomoztunk a lehetséges hotelek meg a guru után, akit Marja megemléltett egyszer futólag. Mikor kéne bevonni a keresésbe a delhi-i német követséget? Vagy a barátok többet tudhatnak?

Ez, hogy csak úgy eltűnjön, egyáltalán nem vallott Marjára. Madárkánk éppen hogy kötődött az élőhelyéhez és volt benne felelősségérzet. És hozzánk is mindig kötődött: Paulhoz, hozzám, mindnyájunkhoz.

És most tessék!

Teljes gőzzel folyt Marja keresése, amikor levél jött tőle. Egy Paulnak szóló levelecske. Úgy szereti őt, írta neki, mint az első napon, de ez nem gátolja abban, hogy megváltoztassa az életét. „Szólít itt ez a szegénység. Ősz-szerogyásig fogok dolgozni, de én akarom így. Tudod, milyen kezem van.” Alatta cím, de telefonszám nincs, üdvözet mindenkinek, valamennyi kedves embernek, akiket meg fog örizni a szívében. A vándorlás jegyében.

Meg voltunk döbbenve, ki jobban, ki kevésbé. És csak nehezen hevertük ki Marja távozását. A legjobban Pault viselte meg; ő azonnal utána akart menni. Lebeszéltek. „Maradj, hadd teljen el némi idő.”

Egyszer elmentünk együtt táncolni, láttam Paulon, hogy szenved, hogyan hasonlítja össze az én nehézségemet Marja könnyedségével. De hát mondtam én, hogy pótolni tudnám Marját?

Aki úgy lebegett fölöttünk, a pillangó, mint egy világló felhő. A hangját is hallottuk, csak újra meg újra elnémult. Rosszul tettük volna föl a kérdéseinket? Gyávák voltunk továbbmenni? Béklyózott minket a megszokás. Mindig ugyanazok a reggelek, ugyanazok a balkonok és dekoltázsok. „Ismerkedj meg új arcokkal”, mondtam Paulnak, majd kétszer elismételtem a mondatot. De egy szót sem szoltam a közelség kereséséről.

Fordította Tatár Sándor